

Gả bán cho con

Cô Bảo Lương chiều nào cũng vậy, hể tan giờ ở nhà trường ra thường một mình lững thững, có khi lại dắt dầm ba đứa học trò nhỏ đi lại trên con đường vắng vẻ kia, bên cái hồ sen mênh mông hoa nở đỏ ối, hương bay ra đã ngát cả một cánh đồng.

Cô cứ đi theo dọc bờ, đi đi lại lại hóng mát, dẫn dụ cho những học trò bé những điều sơ lược về cách trí: giống cá thở bằng mang, sen là cây ở dưới nước, nước là vật có thể biến ra hơi v. v... hay là một mình cô hết trông mây cao, lại nhìn xuống dòng nước trong đang chảy, có lúc lại nhìn ra cái rặng núi cao xanh rì ngoài xa, rồi cô lại sực nghĩ đến cái chức phận con con của cô, chỉ cố gắng sao cho đường ăn, cách ở không phụ với cái chức nghiệp, đủ làm gương cho lũ em bé.

Ngọn gió hiu hiu, nét mặt cô càng hớn hở, hình như đã có sự gì cảm khái tự trong lòng ra.

Một buổi chiều lúc cô đi chơi gần về, thấy tự đằng xa lại một người đàn bà ăn mặc tả tơi, hình dung xấu tước, mà dáng đi uốn ẹo vẫn ra cái phong vận đại gia. Cô mới trông biết là người quen, sau nhận kỹ biết là bạn, bèn gọi tên, người kia thưa và ngoảnh lại, hai người nhận nhau là bạn học.

Cô Bảo Lương thấy bạn xưa cũng là con nhà giàu có, đài các mà phút chốc gặp đã đến nỗi tiêu tụy, thì đem lòng ái ngại, cô liền lấy tình thân mà hỏi đến việc nhà.

Người bạn kể cho cô nghe rằng:

- Chị ơi, tự khi chị về Hà thành theo học được vừa hai năm thì em ở lại dưới này phải qua một cảnh ngộ đến bây giờ khổ tâm biết nhường nào!

Số là trong năm ấy có hai người đem giấu cau đến nhà để hỏi em, một bên là một người học trò, chưa vợ, nhà cửa cũng chẳng lấy gì làm phong phú; bên nữa là một nhà trọc phú, xin hỏi em làm lẽ, vì vợ cả không con. Ôi! Cái thân ngây thơ này sung sướng được có đến bấy giờ là hết, mà ngờ đâu từ lúc sắp mong nếm chút hạnh phúc ở đời lại là lúc cực! Chị ơi! Làm thân con gái ai có dại gì mà đi lấy lẽ, hưởng chi nhà em nào đã đói ăn khát uống. Bụng em cũng chắc rằng thầy để em cũng một ý như thế. Nhưng than ôi! Cái thế lực kim tiền đã giúp được thằng trọc phú thỏa lòng, con quái ma vàng bạc đã làm cho con người ta hoa mắt. Lúc trước thầy để em đã nhận lời với người học trò, sau không biết anh trọc phú nó vận động làm sao, mối manh thế nào, mà thầy để em cũng đem lòng vì nể, thành ra đã chẳng có một chút tình cảm gì với người học trò kia nữa, lại càng nồng nàn lắm, trước thì còn khát rằng em còn bé, xin thư lại, sau họ thúc mãi thì thầy để em cũng khôn lẽ chối từ, song biết làm sao, vì quà lễ của anh trọc phú từng lâu, từng mới đã nhận rồi, nói ra cũng dở.

Chỉ cách mấy tháng sau, không biết hán xui bầy làm sao đến nỗi thầy để em đã hết lòng vì hán, ở ngoài thì hết sức đàn áp bên nhà người học trò, không chê bai cái lẽ nọ¹, thì lại thách thức những sự cực kỳ xa hoa, quá cái lực tài chính của người ta, khiến người ta không còn thể xoay tìm vào đâu được mà đến nỗi phải thoái. Ôi! Ngán thay cho cái thói đời, biết bao những người hiền đức tài năng lại không được người biết đến, mà những phường tiểu nhân đã được nhờ cái thế lực đồng tiền lại càng đắc thế. ở trong nhà thì ngày đêm khuyên dỗ em, vẽ vờ cho em những sự đài các phú gia, những sự sung sướng sau này của người được làm vợ. Em còn nhớ những câu rằng: "nhà nó tiền dư thóc mọc, kẻ hầu người hạ, chẳng hơn lấy anh khoá kiết, lam lũ suốt đời, như thế có làm gì cả với lẽ, sung sướng nhân hạ là hơn. Vợ cả nó đã già lại không con, mà con thì còn trẻ, rồi ra có con cái, thế nào nó cũng quý hơn, bấy giờ lại tay hòm chìa khoá, tuy không là cả mà cũng như cả. Thầy để nói phải, con nên nghe".

1. Nguyên in: lẽ nọ, ngờ sai lỗi chính tả. Tạm chữa lại.

Chú em, nghe bấy nhiêu lời cũng không bằng lòng, thường can ngăn đừng gả cho người nhà giàu ấy, vì tuy nó vênh vang thật song cái vinh hiển bất lương đó có làm gì. Việc giá thú ta không nên luận chỉ đến sự giàu nghèo, chỉ miễn rằng trai lành, gái tốt, dòng giống xứng nhau là hơn, vả chẳng người học trò kia, tuy bây giờ còn ở trong cái địa vị học trò, nhưng là một người chuyên cần cương nghị, còn đường hậu thế còn dài, hy vọng sau này còn to.

Từ đó ở trong nhà em không tối nào là không nói đến câu chuyện ấy, nào cha mẹ, chú thím, nói đi bàn lại, chẳng khác nào một nơi hội nghị mà có một phái đảng đã kém thế lực vậy. Về phần em, ngay từ hồi đầu em cũng khẳng khẳng không thuận, đã hết sức khuyên can gia đình đừng thất tín với người, nhưng mà ếch nhái kêu sao cho thấu, thế mà cả nhà lại còn xúm vào dỗ dành em nếu thuận ư, thì nào may áo, cho tiền, kéo hoa hột, toàn là những sự làm cho em mê cả, thì cái trí ngây thơ này, còn giữ sao nổi nghị lực, suy xét sao được sự thiệt hơn, huống chi lại có người lớn bảo ban, dù bấy giờ có trái cũng nhận và phải nhận - là phải.

Chị ơi, sự mối lái của em đã như thế, sự cưới xin của em lại thế này. Anh phú gia ở nhà quê mẹ sắp chết, nên đã sắp ngửa làm lễ cưới chạy tang, em còn nhớ hôm ấy là ngày mùng 2 tháng Tư, tức là ngày chị đang thi tốt nghiệp ở trường ra.

Em về nhà chồng được hai hôm, thì mẹ chồng mất, ngót một tháng trời trong nhà còn đang tíu tít việc nọ, việc kia, cho nên cũng không có điều tiếng gì cả, nhưng đến tháng sau tức là lúc công việc đã vãn, chồng em - em gọi là ông chồng thì phải vì ông đã nhiều tuổi - bấy giờ ra ý sẵn sóc đến em lắm, yêu em lạ thường, chiều như chiều vong, sấm cho em đủ thứ. Em cũng không hiểu tại làm sao mà ông chồng em yêu chiều em quá, mà riêng em đối với ông chồng em cũng chẳng thấy gì là thành thực, có yêu cũng chỉ dò những sự chiều đãi bề ngoài mà yêu, thế nhưng mà cũng yêu, chắc có lẽ cũng từ bấy giờ em mới biết thân em không phải cái thân trẻ thơ nữa.

Ông chồng em càng chiều em bao nhiêu, lại càng như khiêu cái ác cảm cho người vợ cả, vì thế cho nên trong nhà thường sinh ra xô xát nhau, bề này đáng nọ, cái máu ghen của chị cả em cũng nhân đấy mà tăng, khiến cho chị em coi nhau như kẻ thù, ông chồng em càng ra sức giải bày bệnh vực em thì trong gia đình càng lộn bậy, rút lại cũng chẳng bỏ ích cho em, lại chỉ tổ cho người ta hành hạ. Nghĩ cũng ngán thật, dòng giống

Thúc Sinh đời nào cũng có. Chị cả xử với em tàn nhẫn quá, khiến cho em không thể chịu được, sinh ra căm giận, em cũng ỷ thế chồng yêu thường đánh nhau tay đôi. Nhưng than ôi! Cái thân phận bé nhỏ này vật sao nổi con mụ Hoạn Thư. Từ đó em không còn ở luôn nhà chồng, thường năng đi về bên quê nhà kể cho thầy để em nghe cái kết quả của sự xếp đặt của thầy để em như thế, nhưng thầy để em cũng chẳng nghe nào, lại khuyên dỗ, đuổi em về nhà chồng, vì rằng ông chồng em mỗi bận sang chơi thì quà quà bánh bánh, không biết đã nói khôn nói khéo những làm sao.

Em ở nhà chồng bị vợ cả ngược đãi, không thể chịu nổi, nên chẳng bao lâu đã phải kiếm đường tẩu. Em thu xếp ra ở được một tỉnh giáp biên thủy, buôn bán qua ngày cũng đủ dung thân, chỉ cốt cầu lấy sự yên lành là mục đích, chứ cũng không còn mong mỏi gì.

Em ở đây buôn bán đã quá hai năm, người quen biết cũng nhiều kẻ đi về cũng lắm, mà ông chồng em cũng không thấy hỏi han chi đến, có lẽ cũng không nhìn nhận nữa.

Tỉnh thành đây mới lập, công việc còn cần phải mở mang nhiều cho nên kỳ tào nào em cũng thấy các thầy thông, thầy ký, hoạn đồ, kế toán, mộ đến nhiều lắm. Sự buôn bán rất là dễ, buôn đấy bán ngay đấy, một ngày cũng có thể kiếm được tới 15, 20 đồng. Em buôn bán trong hai năm trời, lưng vốn đã khá, cho nên trong bọn các thầy chẳng mấy người là không qua lại ngấp nghé cửa hàng em.

Em cũng biết cái cảnh của các thầy, em cũng đã thừa cả cái bụng họ. Ôi! Họ cho em là phường đàn bà, không có học, nhẹ dạ chỉ dứ dềnh là mắc, để cho họ thương mại được cái nhục dục của họ, nhưng em nào lại thế, họ cho em là vô học, thì em lại khinh lại họ là hèn, là nhát, ăn hại xã hội, nợ đồng bào, làm thân con trai, lúc đầu xanh chẳng chịu lo bề tu thân tiến đức, chỉ biết lấy hai chữ chung tình làm mãn nguyện! Tư cách độc lập chưa có, đã vội buộc thân vào chữ tình. Lụy một mình chưa chán, lại còn muốn đổ cho người. Ôi! Đời như thế còn mong gì ích cho nhà cho nước!

Em ở đây ngoài sự buồn bán, chỉ giao thiệp với các bà già vì em vốn sẵn lòng kính mến các cụ già phần nhiều từng trải việc đời và có lòng thành thực, em cũng không ngờ sự giao thiệp ấy lại là cái bẫy hại em, mà người em giao thiệp lại là người hầy em xuống hố. Không, cũng không phải người ta muốn hầy em xuống hố đâu, có lẽ người ta muốn cho em, trong tay đã có đồng ra đồng vào thì phải như thuyền có lái, mà em cũng nghĩ vậy mới nghe lời bà già.

Bà già đánh mối cho em một người trẻ tuổi làm việc ở trong một sở kia, ngoài những tiền phụ cấp thêm giờ tiền lương thầy đã vào bậc nhất nhì trong sở. Cái hy vọng của em bấy giờ chỉ những mong được dón cái tiền lương kia với cái vốn này, thì bể Đông tát sao chả cạn, em chắc lòng chàng cũng có cái hy vọng như em và còn lắm hy vọng khác em nữa...

1. Như hố hênh

Mấy hôm nghênh hôn vừa xong, chàng toe toét vừa cười vừa nói, đưa cho em cái biểu thống kê những các công nợ của chàng mắc người ta và xin hiến cho em chức tán trợ hội viên¹! Ôi! Em mới xem cái biểu mà ngẩn người ra, không biết rằng nói thực hay nói chơi.

Nói thực! Nhưng mà một mình sao mà nên nợ? Tại sao mà nợ? Lúc chưa lấy nhau thì chẳng ai phẩm bình cho, mãi lúc lấy nhau rồi, thì điều ong tiếng ve mới lắm, sau em xét ra mới biết chồng em nguyên là một chàng đàng tử. Ôi! Lương chàng sáu mươi mà nợ chàng sáu trăm! Thôi cái lưng vốn này chẳng trước thì sau cũng đi đời! Nhưng mà chàng đã bám tay, nói ra càng thêm xấu, dù dở hay cũng cố đeo đẳng cho qua, chứ có đâu cái thân con gái mấy lần sang sông.

Em thu xếp có năm ngày đã trả được hết các trái chủ². Em có bảo chồng em rằng: "Vợ chồng mới lấy nhau, tôi cũng không muốn trái ý thầy, chỉ cốt sao để lấy cái hạnh phúc hoà lạc ở cái gia đình mới mẻ này, cho nên đã thương yêu nhau thì đồng tiền tôi cũng không tiếc, chỉ thưa thầy từ nay không còn bận gì đến công nợ thì xin thầy hàng tháng đưa cho tôi cái số tiền lương để tôi trông nom".

Chàng nghe nói híp đôi con mắt lại, nhoét mồm đáp: "Kẻ hèn mọn bất tài này đã được mợ gia ơn phải ghi lòng tạc dạ, xin hết đời làm kẻ tôi tớ trung thành cùng mợ". Em nghe thoáng mấy lời vừa buồn cười vừa giận thân, mà đoán ngay được cái tư cách của chồng!

Thấm thoát kỳ lương đã lĩnh, qua mồng 4 mồng 5, chồng em cũng điềm nhiên không nói năng gì cả, em cũng để vậy xem sao. Qua tháng sau cũng thế, chồng em cũng làm lơ chẳng nói chi đến chuyện tiền nong cả. Một hôm hai vợ chồng đang ngồi ăn cơm vui vẻ, em có hỏi chồng em tiền lương đâu cả, thì chồng em giương đôi mắt tròn những lòng trắng nạt em bảo em: "Việc gì được hỏi?" Em bảo lại rằng: "Trước tôi trả nợ cho thầy, thầy có hứa thầy đưa lương cho tôi, thì tôi đừng hỏi ư?!".

1. Một cách nói hài hước để chỉ người chồng "đào mỏ" xoay tiền vợ. Tôn vợ là tán trợ hội viên tức là người vào hội chỉ để giúp đỡ kinh phí.

2. Chủ nợ.

Chồng em lại quắc đôi con mắt lên, cầm cả cái mâm cơm đang ăn quăng vào người em, em thấy chồng em giờ mặt chóng quá, nên có nói nặng một vài câu, thì chàng liền vác ngay cái "ba-toong"¹ (chàng vẫn chống đi đêm) đánh em túi bụi ngót tiếng đồng hồ, rồi chàng xéo.

Đêm hôm ấy em nghĩ giận thân chỉ gặp người ngược đãi, vừa mắt của lại ô danh. Trước kia đã đau về đòn ghen, nay lại bị ồm về đòn chồng, còn chi là sự sống!

Rồi từ đó chồng em chẳng lai vãng gì về đến nhà cửa, cứ ngày đêm ở trong cái sòng bài, điểm thổ. Đôi ba phen em đã đi tìm đón, hay khuyên can về nhà, thì chẳng có nghe lại còn lấy cường quyền mà át, cách ăn

ở với nhau thực là rẻ rúng nhạt nhẽo hơn người dung nước lã. Em thấy tình cảnh ấy biết không còn mong
mỏi gì, nên có đồng nào đã nhặt nhanh, gặp "kỳ tàu"2 về quê hầu hạ mẹ cha, lấy hiếu làm duyên, mong để
trả nợ cù lao. nay tình cờ lại được gặp bà chị ở đây, có lòng hỏi đến, thực đã làm rờm tai quý nhân mất bao
thì giờ.

- Không, không hề gì, chị em lâu ngày gặp mặt, tôi lấy làm mến lắm, bây giờ trời đã tối, nên về nhà tôi
nghỉ mai về quê sớm.

Bốn bề yên lặng, mây đen đầy trời, cảnh hoàng hôn tự trên cao đưa lại, đàng xa xa, vầng nguyệt vừa lên,
mấy cái tia sáng đã làm long lanh mặt nước, hai người cùng thông dong theo con đường quanh co ra về...

**Tạp chí Nam Phong,
Số 67, Tháng 1 - 1923**

1. Tiếng Pháp: baton: cái gậy.
2. Chuyển tàu.